



Suitsupääsuke valiti Eesti rahvuslinnuks 26. novembril 1962 Tartus Vanemuise õppehoone zooloogiaauditooriumis Eesti NSV TA loodusuurijate seltsi ornitoloogiasektsiooni koosolekul [3, 8].

Sõnavahetus. Miski inimlik ei ole ka rahvuslinnule võõras

FOTO: ENNO MERIVEE

Rahvuslinnu lugu

Elle-Mari Talivee, Melis Uustal

Kaks aastat varem oli Tōkyōs rahvusvahelise linnukaitsenõukogu (ICBP) XII kongressil kutsutud kõiki maid üles valima omale „rahvuslikku lindu” – igale maale omast ja armastatud liiki, kelle abil linnukaitse jõuaks rahvani ja kannaks ühtlasi sõnumit, et kaitset ja hoidu väärivad ka igapäevased tiivulised, mitte ainult haruldused [8]. Peatselt pärast kongressi asutigi rahvuslinde valima.

Tõsi, ideel oli eeskujusid varasemast: Ameerika Ühendriikide rahvus- ja vapihind valgepea-merikotkas (*Haliaeetus leucocephalus*) oli valitud juba juunikuus 1782. Ka siin oli mänginud rolli linnu

seos kohaga: see jõuline ja auväärne liik, vabadusesümbol, elutseb vaid Põhja-Ameerikas. Pigem kokkulangevusena oli valgepea-merikotkas olnud ka Ameerika põlisasukate püha lind.

1940. aastal sai Birma rahvuslinnuks **rohe-paabulind** (*Pavo muticus spicifer*), kes asendati järeltulevas Myanmaris riigis **hall-paabufaasaniga** (*Polyplectron bicalcaratum*) [9]. Jaapani ornitoloogiaselts valis 1947. aastal rahvuslinnuks samutikanalise – **rohefaasani** (*Phasianus versicolor*), kes on seal maal hästi tuntud ja armastatud jahilind. Linnukaitse ajendil valiti esimene rahvuslind kümme

aastat hiljem **Hawaiil**, kus oli väljasuremisohtu sattunud endemne **nencilagle** (*Branta sandvicensis*). Kolmekümnest looduslikust isendist suudeti seejärel poole sajandiga luua 1700-pealine populatsioon [2].

Rahvusliku linnu valimisi on korraldatud mitut moodi. **Suurbritannias** valiti 1960. aastatel ajalehe The Times abiga rahvuslinnuks punarind, kes naudib endiselt rahva suurt poolehoidu. **Rootsi** kuningriigis valiti lindu kahes voorus: esimeses ajalehehääletusega, kust teise vooru jõudnud kümne populaarsema linnu hulgast otsustas komisjon **musträsta** kasuks.

1984. aastal on televisiooni võimalusi ära kasutades valitud **Taani** rahvuslind **kühmnokk-luik**, kelle eelistamist seostatakse Hans Christian Anderseni muinasjutuga „Inetu pardipoeg”. Taani



FOTO: ELLE-MARITALVEE

Suitsupääsuke teeb rahvussümbolina esimesi tiivalööke. Kaljo Põllu „Suitsupääsuke”, 1969 (Uneri ja Tuglase kirjanduskeskuse kunstikogu).

varasem rahvuslind aastast 1960 oli **põldlööke**, kelle esitas linnukaitsenõukogule Taani haridusminister, kuid paisatab, et rahvas tahtis rahvusliku linnu siiski ise välja valida.

Seevastu **Indias** tehti 1963. aastal riiklikul tasandil otsus **sini-paabulinna** (*Pavo cristatus*) kasuks: ta on rõõmu, ilu, graatsia, tarkuse ja salajaste teadmiste lind, tähtis olend religioonis, näiteks ratsutab just paabulinna jumal Šiva poeg, kuuepäine sõjajumal Kartikeya, ja linnu lehviksaba kujutab tähistäevast.

1962. aasta hilissügisel arutati Tartus Vanemuise auditooriumis „rahvusliku linnu” valimist protokolliramatu põhjal kahel korral [3]. Esimesel koosolekul esitati kandidaatideks kolm tiivulist. Esmalt pärast võitja **suitsupääsuke**, rahva seas hästi tuntud ja armastatud lind, kelle esitas Kustas Põldmaa. Ettepanekut toetas ka Ahto Jõgi. Seevastu Kalev Pild soovis rahvuslinnuna näha „**mõnd merelindu**, silmas pidades meie merepiiri pikkust ja veelindude osatähtsust meie ornitofaunas”. Kolmandaks pakkus toonane üliõpilane Tiit Randla tollase eesti oma alamliigi, **saaremaa männi-käbilinna**. Hiljem on Tiit Randla siinse artikli autoritele tunnistanud, et see lind sai pakutud

pigem tudenginaljana kui tõemeelselt. Saaremaa männi-käbilindu tunnustati eraldi alamliigina vaid lühikest aega, 1950.–1960. aastatel.

Õpetaja ja looduskirjanik Kustas Põldmaa (1897–1977) oli koolis ja rahvakoolis looduslugu ja maateadust õpetanud üle 40 aasta, algkooliõpetajaks sai ta juba 1917. aastal. Ilmselt aimas ta kõige paremini, millist lindu Eesti inimesed ise oma vapilinnuks sooviksid. Järgmisel koosolekul 26. novembril 1962 kinnitati üksmeelselt suitsupääsuke uus staatus.

Merelind oleks ehk olnud sisemaa rahvale vähe tuntud või suisa võõras. Suitsupääsuke populaarsus kajastub aga meie folklooris ja üldises suhtumises sel määral, et vaevalt oluks ükski teine „vaba” lind parem, nagu arvas Heinrich Veromann mõni aasta hiljem Eesti Looduses [9].

Eesti loodusuurijate seltsi juhatus teavitas otsusest rahvusvahelist linnukaitsenõukogu. 19. veebruaril 1963 võidi seltsi ornitoloogiasektsioonis nentida, et valik on heaks kiidetud. Peatselt pärast seda kirjutas Veromann rahvuslinna valimisest esimest korda ka Eesti Looduse lugejatele [8].

Mõnevõrra ootamatult selgus hiljem, et ka austerlased olid välja valinud just suitsupääsuke [9]. ICBP IX büllötään avaldas suitsupääsuke pildi ja teate selle kohta, et lind on saanud rahvuslinnaks kahel maal: Eesti NSV-s ja **Austrias**. Austerlased soostusid valima uue lemmiku, kelleks võeti **hõbehaigur** (*Egretta alba*): selle liigi pesitsusarvukus oli Austrias väike ning ta vajab hädasti kaitset.

Rahvusvaheline linnukaitsenõukogu soovitas kasutada rahvuslinna embleemidel ja trükistel ning sedagi võeti siinmail kuulda. 1963. aasta suvel asus vastne rahvuslind kaunistama Baltimaade V ornitoloogiakongressi materjale [7]. Mõttest haaras kinni ka kunstirahvas: suitsupääsukest kasutas 1964. aastal Armeenias Eesti kunstinädala embleemil tarbekunsti instituudi graafikateedri juhataja professor Paul Luhtein,

keda oli inspireerinud just Veromanni artikkel [3]. Luhtein, Eesti tuntumaid embleemide ja märkide kujundajaid (1936. aastal oli ta muuseas kujundanud Vabariigi Presidendi ametiraha), oli nõus joonistama suitsupääsuke ka ornitoloogiasektsiooni väljaannete ja kutsekaartide tarbeks. 1964. aasta sügisel tegi ta suitsupääsukega kujutise Eesti teaduste akadeemia looduskaitse komisjonile.

Ornitoloogiasektsiooni kauase logo, traadil istuva suitsupääsuke pildi

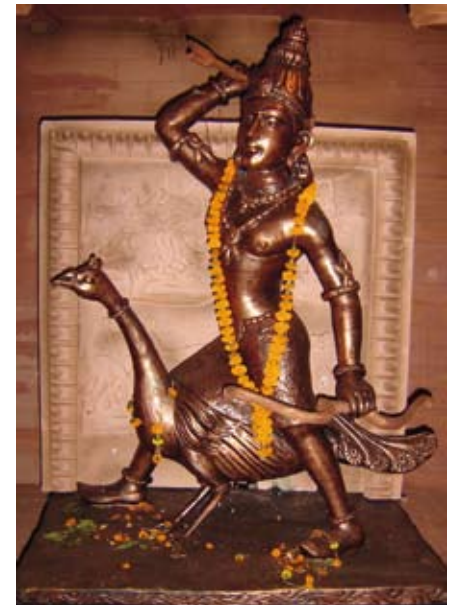


FOTO: BISWARUP GANGULY / WIKIMEDIA COMMONS

India rahvuslinna sini-paabulinna seljas ratsutab sõjajumal Kartikeya



FOTO: KISPÄLÄTTILA / WIKIMEDIA COMMONS

Myanmari rahvuslind hall-paabufaasan



Ühe vesineitsiku lõpp: tõhus suutäis isalt pojale

autor on aga Ahto Jõgi, hea joonistaja ning mitme teise embleemi looja; pilt valmis ilmselt 1968. aastal. Sektsioon kavatses kunstniku loodud rahvuslinnu kujutist ka laiemalt suveniirina tutvustada. See on teoks saanud Eesti ornitoloogiaühingu aegadel. 1994. aastal joonistas Läti kunstnik Maris Strazds logo praeguse variandi.

Rahvuslinnu valik läks täppi. Hapra koduse vidistaja lend on südamelähedane, aga ka kõrge: praegu ei leia vist ühtegi eestlast, kes poolhuupigi rahvuslindu öelda ei teaks – kas või Eesti endise suurima rahatahe, viiesajakroonise tagaküljelt. Tagasi Kustas Põldmaa pakkumise juurde pöördudes ei olekski vist tarvis küsida, miks ikkagi suitsupääsuke, kes muinasjutus olnud musta värvi suurrätiga orjatüdruk või lõhkise seelikusabaga vaeslaps. Suitsupääsukeste rüüd kiputakse tänapäeval võrdlema frakiga, ent ei tasuks unustada ka talumeeste pikk-kuube, mis piirkonniti oli just musta värvi.

Sõna pääsuke on ilmselt ürgset, onomatopoeetiliselt päritolu: inimene on ses sõnas lihtsalt püüdnud jäljendada pääsukeste vidistamist. Küllap on sõna juba üle 5000 aasta vana: sama sõnatüvi on tarvitusel mitmes meile lähemas soome-ugri keeles (nt. soome pääsky, ungari fecske).

Liigilaiend suitsu- on nimetusele ette liidetud aga alles 90 aastat tagasi – siis, kui Eesti linnud endale ametlikult nimed said, ehk 1922. aastal ilmunud „Eesti lindude nimestikus”. Tegu on otsetõlkega saksakeelsest sõnast Rauchschnwalbe, mis arvatavasti vihjab pesapaigana kasutatud suitsusele köögile või isegi korstnale [6]. Ent mõnes üksikus saksakeelses allikas seostatakse seda nimetust ka elamu suitsuava ehk räpnaauguga. Nimelt elati nii Saksamaal kui ka Eestis ja üldse kogu Kirde-Euroopa metsavööndis suitsutaredes ehk ahiküttega, ent korstnata hooneis – selline oli ka traditsiooniline eesti rehielamu oma rehetoa. Korsten on 19. sajandi teise poole lisandus. Suits lasti toast välja suitsu-, leitse- ehk räpnaaugu kaudu.

Kui suitsupääsuke juhtus pesa tegema suitsutaresse, käis ta ehk sissevälja just räpnaaugu kaudu. Rehetuba talupere suviti eriti ei kasutanud ja pääsuke võis sinna pesa teha küll. Niisiis võiks ka tõlkenimetuses leida ühisjooni meie endi ala ehitustraditsiooniga. Inimese lähinaabus ei seganud: kuna meie rahvuslind on putuktoidulisena seotud koduloomadega, on ta igatahes väga inimlembene ja tänapäevalgi ei saa mõnes püüasustusega maakodus sulgeda koja ust kogu pääsukeste pesitusaja jooksul.



Kaudselt viitab nime sellele saamisviisile ka mitu eesti algupära nimevarianti, mis samuti seovad linnukese tema pesituskohaga: kodu-, küla-, hoone-, laka-, pööningu-, katuse-, lauda-, talli-, lehma-, hobu-, suigu- ja unkapääsuke (ungas: kolmnurkne õhuava katusekelba ja -harja liitumise kohal).

Rahvuslinnu omaksvõttu rahvus-sümbolina kinnitab ilmselt nii mõnigi ajalootõik. 1969. aastal pälvis Friedebert



Kodumaa „kehr suusailm” peletab suitsupääsukese enamikuks aastaks teisele poole

Tuglas Kristjan Jaak Petersoni kirjandusauhinna. 1971. aastal keelati selle auhinna väljaandmine, nagu oli pandud keelu alla ka Juhan Liivi luulepreemia [4]. Ent Tuglase viimases kodus, Adsoni majas Nõmmel, ripub seinal tema auhind: Kaljo Põllu pühendusega graafiline leht „Suitsupääsuke”, millel sinine, tumepruun ja valge vihjavad nimilinnu taustal meie rahvustrikoloorile.

Ja ehkki protokolliraamat sellest ei kõnele, on kaasaegsed meenutanud, et probleeme ilmnis juba rahvuslinnu valimisel, nagu ka Eesti punase raamatu puhul, kuna „vene värgile rahvusvärgi tegemine ei meeldinud” [Vaike Hangu tsitaat]. Riiklikul

tasandil kinnitati suitsupääsuke ühes rukkilillega Eestis rahvussümboleiks alles 1988. aastal.

Kuidas teistes maades valitud rahvuslindudel on läinud, selle kohta napib teavet. Isegi internet pole siin kuigi suureks abiks, kuna rahvuslindude nimekirjades leidub omajagu vigu (nt. [5] jmt.).

Selge on see, et rahvuslind pole kaugeltki igas riigis samasugust poolehoidu ja püsimenu nautinud nagu Eestis: mitmes riigis on ta aja jooksul lausa välja vahetatud. Või mida arvata sellest, et väidetavalt valiti juba 1960. aastal Iirimaa rahvuslinnuks kiivitaja (tiival Iiri lipuvärvid), kuid aktiivses linnuteemalises veebifoorumis otsivad iirlased endale praegugi rahvuslindu [1]? Rahvuslinnud tunduvad olevat unustuse hõlma vajunud ka meie varasemal „linnukaimul” **Austrial (hõbehaigur)**, **Portugalil (siniharakas)**, **Tšehhoslovakkia (rabapistrik)** järglastel ja mitmes teises riigis.

Tahes-tahtmata jääb mulje, et mitte kõik riigid pole oma rahvuslindude abil suutnud täitapoolsajanditagasi **Tökyös** püstitatud ootusi. Suitsupääsuke kui üks eestluse sümboleid paistab maailma rahvuslindude seas kindlasti silma ühena vähestest edulugudest.

1. Birdforum. www.birdforum.net
2. Birdlife species factsheet. Hawaiian Goose. www.birdlife.org/datazone/speciesfactsheet.php?id=383
3. Eesti NSV TA juures oleva looduseuurijate seltsi ornitoloogiaspektiooni koosolekute protokolliraamat (25.03.1959–04.10.1966).
4. IAAK. Kristian Jaak Peterson 200. Eesti Keele Instituut, Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus, Eesti Keele Sihtasutus; Tallinn, 2001.
5. List on national birds. Wikipedia. http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_national_birds
6. Mäger, Mart 1969. Linnud rahva meeles ja keeles. Eesti Raamat, Tallinn: 272.
7. Mäger, Mart; Veroman, Heinrich 1966. Suitsupääsuke – meie rahva lemmiklind. – Eesti Loodus 17 (4): 212–216.
8. Veroman, Heinrich 1963. „Rahvuslik lind” linnukaitse progeerimise uue töövormina. – Eesti Loodus 14 (4): 204.
9. Veroman, Heinrich 1970. Rahvuslind. – Eesti Loodus 21 (8): 478–480.

Elle-Mari Talivee (1974) on Underi ja Tuglase kirjanduskeskuse muuseumiosakonna teadur, Eesti ornitoloogiaühingu ja Tallinna linnuklubi liige.

Meelis Uustal (1983) töötab Säästva Eesti instituudis projektjuhina, on Eesti ornitoloogiaühingu liige ja Tallinna linnuklubi juhatuse liige.

Autorid tänavad Vaike Hangu, Ruth Lingi, Olav Rennot ja Tiit Randlat meenutuste eest!

Lennuosavuselt meie rahvuslinnule vaevalt võrdset leidub.